

AZƏRBAYCAN XANƏNDƏLƏRİNİN SƏSLƏRİ ALMANİYADA ELMI TƏDQIQAT OBYEKTİNƏ ÇEVİRİLDİ

Azərbaycan Milli Konservatoriyasını təmsil edən nümayəndə heyəti 2019-cu ilin oktyabr ayında Almaniyanın Frayburq şəhərinə səfər etdi. Səfərin məqsədi Frayburq Tibb Universitetinin Radiologiya kafedrasında professor Yurgen Henningin rəhbərliyi altında fəaliyyət göstərən tibbi fizika klinikada təcrübələrdə iştirak etmək idi. İlk dəfə olaraq, muğam ifaçılarımızın səs aparatu, səs telləri və ifaçılıq imkanları ən müasir avadanlıq vasitəsilə elmi tədqiqata cəlb edilirdi.

Səfər AMK-nın doktorantı Aleksandriya Sultan fon Brüseldorfun “Xanəndə və aşıqların səs aparatının fizioloji və akustik xüsusiyyətləri” adlı elmi tədqiqat iş çərçivəsində reallaşmışdı. Qeyd edək ki, Azərbaycan mənşəli amerikalı Aleksandriya Sultan fon Brüseldorf Azərbaycan muğamlarının qarmonda məşhur ifaçısı Kor Əhədin nəticəsidir. Son illər o, öz ulu babasının yaradıcılıq irsini təbliğ etmək sahəsində xeyli dəyərli və nəcib işlər görmüşdür. Eyni zamanda peşəkar vokalçı kimi milli səs quruluşunu dərinlən öyrənməyi də qarşısına bir məqsəd kimi qoyub.

Nümayəndə heyətinin tərkibinə bilavasitə layihənin təşəbbüskarı Aleksandriya Sultan fon Brüseldorfla bəhm AMK-nın elmi işlər üzrə prorektoru, professor Lalə Hüseynova, AMK-nın professoru, Azərbaycanın xalq artisti, məşhur xanəndə Məsum İbrahimov və AMK-nın tələbəsi, muğam ifaçıları müsabiqəsinin laureatı Sədəf Budaqova daxil idi.

Tədqiqat üçün Frayburq klinikasının seçilməsi təsadüfi deyildi. Bu klinika uzun illərdir ki, müxtəlif vokal səslərini müasir texnologiyalar vasitəsilə tədqiq edən azsaylı tibb müəssisələrindən biridir. Burada vokal ifaçılığının fizioloji və akustik göstəriciləri yeni üsullarla tədqiq edilir. Bu günəcən artıq 100-ə yaxın opera müğənnisi, repdən tutmuş estrada ifaçılarına qədər müxtəlif səpkili ifaçıların səs imkanları araşdırılsa da, xanəndələrin səs aparatının tədqiqi ilk dəfə idi ki, həyata keçirdi.

Tədqiqatın məhz bu istiqaməti “Radiologiya və tibbi fizika” departamentinin keçirdiyi “dəyirmi masa”nın əsas müzakirə mövzusu oldu. Müzakirədə radiologiya və tibbi fizika departamentinin elmi rəhbəri, professor Yurgen Henning, Tibbi Musiqi İnstitutunun direktoru Bernhard Rixter, maqnit rezonansın tətbiqi Mərkəzinin rəhbəri doktor Maksim Zaytsev, doktor Marten Bühert və Azərbaycan nümayəndə heyətin üzvləri iştirak edirdi. Dəyirmi masada bu sahədə müştərək əməkdaşlığın yaxşı perspektivinin olacağı fikri də dəfələrlə vurğulandı. Söhbət əsnasında Heydər Əliyev Fondunun nəfis tərtibatda nəşr etdirdiyi “Qarabağ xanəndələri” və “Azərbaycan musiqisi: Muğam” adlı disklər toplusu bu tibb müəssisəsinə hədiyyə edildi.

Bilavasitə tədqiqat prosesinin özü isə müəyyən çətinliklərlə üzləşirdi, çünki xanəndələr öz vokal sənətinin imkanlarını tamamilə yad şəraitdə nümayiş etdirməli idi. İlk gündə tədqiqat maqnit-rezonans aparatının köməkliyi ilə aparıldı. Xanəndələrimiz muğam dəstgahını qapalı barokamerada, özü də uzanmış narahat bir vəziyyətdə, tomoqrafiya aparatının uğultusu fonunda ifa etməli idi. Bu cür səs-küydə muğamın tonal yüksəkliyini saxlamaq məqsədilə qulaqcıqlar vasitəsilə ifaçılara müəyyən tonlar ötürülürdü. Bu şəraitdə xanəndələrimiz “Bayatı Şiraz” və “Mahur-hindi” muğamlarını ifa etdilər. Daha bir çətinlik onda idi ki, hər parça 2 dəqiqədən artıq olmamalı idi.

Qeyd edək ki, Mənsur İbrahimov və onun yetirməsi Səfər Budaqova tanış olmayan bu mürəkkəb şəraitdə çətin sınaqdan üzü ağ çıxarıldılar. Beləliklə, Azərbaycan xanəndələrinin oxuma aparatı ilk dəfə olaraq müasir MRT cihazı vasitəsilə fiksasiya və tədqiq edildi.

Ertəsi gün tədqiqat professor Bernhard Rixterin rəhbərliyi ilə Frayburq Klinikasının Musiqiçilər üçün tibb institutunda davam etdi. Bernhard Rixter foniatriya üzrə məşhur həkim otolarinqoloq olmaqla yanaşı, həmçinin gözəl vokalçıdır. Tibb və musiqinin məhz bu şəkildə vəhdəti sayəsində professor B.Rixter vokalçılara səsinin sağlamlığını qorumağa imkan verən, səs tellərini problemlərdən azad edə biləcək və bununla da daha gözəl nəticələr əldə etməyə şərait yaradan xüsusi tibb mərkəzini yaratmağa müvəffəq olmuşdur.

Klinikanın otaqlarında yerləşdirilmiş royallar vokalçılara səs tellərini “qızıqdırmaq” üçün gözəl şərait yaradırdı və bizim xanəndələrimiz də təbii ki, bilavasitə tibbi eksperimentlərə keçməzdən əvvəl bu imkandan yararlandılar. Bu zaman L.Hüseynova və A.Sultan fon Brüseldorf professor B.Rixterlə birgə gözlərinə xüsusi optik qurğu salıb ifa zamanı xanəndələrimizin səs tellərini 3D rejimdə müşahidə etmək imkanı qazandılar. Tədqiqat zamanı Azərbaycan xanəndələrinin səs telləri və oxuma aparatının xüsusi durumu ayrıca qeyd olundu. Bu fakt isə gələcək yeni araşdırmalar üçün yaxşı meydan açır.

Qeyd etmək lazımdır ki, söhbət açdığımız elmi-tədqiqat sahəsi, yəni Azərbaycan xanəndə səslərinin ifa zamanı tədqiqi alman mütəxəssislərinin böyük marağına səbəb oldu. İki gün ərzində ən son dövrün texnologiyaları vasitəsilə Azərbaycan xanəndələrinin səs aparatının bu tərzdə öyrənilməsindən alınan nəticələr təhlil və ümumləşdirmələrlə birgə Aleksandriya fon Brüseldorfun dissertasiya işinə daxil ediləcək. Şübhəsiz ki, bu araşdırma Azərbaycan xanəndələrinin ifaçılıq texnikasını öyrənməklə yanaşı, muğam ifaçılığının fizioloji və akustik xüsusiyyətlərinin tədqiqi istiqamətində çox dəyərli bir addımdır.

Lalə HÜSEYNOVA

sənətsünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru, professor